ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੫੮ [ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੨੧]

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥ ਪ੍ਰਭਿ ਪੂਰੀ ਲੋਚ ਹਮਾਰੀ ॥ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਏ ॥ ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥੧॥ ਸੰਤਹੁ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਰੀਐ ॥ ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ ਅਨਦਿਨੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੰਤ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ ਕੋ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥ ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸੇ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥੨॥ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਜਿਨਿ ਪੂਰੀ ਕਲ ਰਾਖੀ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਭਏ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਚੁ ਸਾਖੀ ॥੩॥ ਬਿਘਨ ਬਿਨਾਸਨ ਸਭਿ ਦੁਖ ਨਾਸਨ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਖੋਏ ਪਾਪ ਭਏ ਸਭਿ ਪਾਵਨ ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥੪॥੩॥੫੩॥

ਉਥਾਨਕਾ—ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਇ ਕੀਤੇ ਬਚਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪਰਿਵਾਰ ਸਹਿਤ ਵਡਾਲੀ ਪਿੰਡ ਰਹੇ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਬਤੀਤ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਏ। ਸੁਲਹੀ ਤੇ ਸੁਲੱਭੀ ਖਾਨ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬਡਾਲੀ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਡਿਉਢੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਵਡਾਲੀ ਪਿੰਡ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਨੇ ਕਈ ਉਪੱਦ੍ਰਵ ਕੀਤੇ। ਕੀ ਆਪ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਹੇ?" ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ:

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥

"ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ=ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਹਾ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਧੂਰੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਲਾਭ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ

ਯਥਾ— **ਕਾਚੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੂਆ ॥** [ਰਾਮਕਲੀ ਮ: ੧, ਅੰਗ ੯੩੨]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤੋੜਨ ਦੀ ਗੱਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕਹੀ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ ॥
ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੁੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਹੀ ਛੋੜਿ ॥ [ਡਖਣੇ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੧੦੨]

ਅਤੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਇਹ ਬਚਨ ਫੁਰਮਾਏ ਹਨ।

ਕਬੀਰ ਮਾਇ ਮੂੰਡਉ ਤਿਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾ ਤੇ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਇ ॥
ਆਪ ਡੁਬੇ ਚਹੁ ਬੇਦ ਮਹਿ ਚੇਲੇ ਦੀਏ ਬਹਾਇ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ, ਅੰਗ ੧੩੬੯]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਇਉਂ ਕੱਚਾ ਗੁਰੂ ਆਪ ਤਾਂ ਡੁੱਬਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਾਲ ਹੀ ਡੋਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਮਾਮ ਚਿੰਤਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਪੂਰਾ ਸਤਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਵੈ ਸਭ ਚੂਕੈ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤੀ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੨੫]

ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜ ਸਵਾਰ ਲਈਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ—**ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਮਸਕਾਰੇ। ਪ੍ਰਭਿ ਸਭੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥** [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੨੫]

ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਭਵਜਲ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਦੀਓ ਉਪਦੇਸਾ ਜਪਿ ਭਉਜਲੁ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੨੫]

ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅਪ੍ਰੋਕਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਸੁਨਿ ਉਪਦੇਸੁ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਪੇਖੁ ॥ [ਗਉੜੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੨੯੫]

ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਜਿਸਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀਚਾਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਆਈ ਹੈ, ਲੱਭਣ ਤੁਰੀਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਐਸੇ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪੂਰਨ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ ॥ [ਇਤਿਹਾਸ]

ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ੧੦ ਸਰੂਪ ਸਰਗੁਣ ਤੇ ੧੧ ਵਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਨ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਢੋਈ=ਆਸਰਾ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਢੋਈ ਤਿਸ ਹੀ ਨੋ ਮਿਲੈ ਜਿਨਿ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਲਭਾ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੪੪]

ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਸੁਖ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਜਿਸੁ ਭੇਟਿਆ ਤਾ ਕੈ ਸੁਖਿ ਪਰਵੇਸੁ ॥ [ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੮੧੪]

ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਓ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨਹਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੦੯]

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪਤੀ ਮਿਲਣਾ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਕਬਾਬੀ, ਐਬੀ, ਔਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਪਤੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਉਹ ਮੰਦ ਭਾਗਣ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਗੁਰੂ ਮਿਲਣਾ ਇਕ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਭੈੜੇ ਪਤੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜਿਸਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਸੁਹਾਗਵੰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਜੀਵਨ ਅਧੂਰਾ ਤੇ ਦੁਖੀ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਚੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਹਾਂ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪੱਖ ਦੁਖੀ, ਅਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਸਹਿਮਾਂ ਭਰਿਆ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਚੇਲੇ ਖੂਹਵਿਚ ਡਿੱਗਣ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ।

ਸਾਖੀ—ਇਕ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਰਾਹੋਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਭਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਕ-ਥੱਕ ਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਆਸ ਲਾਹ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਜੋ ਤਾਜਾ ਹੀ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬਹੁਤ ਅਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੂਜਾ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਲਾ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇ ਦੀਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪੁਕਾਰਿਆ, "ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਮੇਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਜੰਗਲ ਦੇ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਕਰੇ!" ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਪਹਿਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਉਸ ਚੁਸਤ ਅਤੇ ਚਲਾਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ, ਜੋ ਖੁਦ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਧੱਕੇ ਖਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਨੇ ਦੂਜੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਦਿਵਾਇਆ, "ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਗਰ ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਕੁਝ ਭੇਟਾ ਦੇਵੇਂ ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।" ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸੁਜਾਖਾ ਸਮਝ ਕੇ ਮਿੰਨਤਾਂ-ਤਰਲੇ ਕਰਦਿਆਂ, ਆਪਣੀ ਦੀਨ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਚੂਰੀ ਕੁੱਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।" ਪਹਿਲਾ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇਰ ਦਾ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਭੁੱਖੜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਸੁਜਾਖੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਭੇਟਾ ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਹੈ ਪਰ ਲਿਆ ਤੇਰੀ ਚੂਰੀ ਦੀ ਭੇਟਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।" ਚੂਰੀ ਖਾ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ। ਹੁਣ ਬਾਂਹ ਫੜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਰੱਜ ਕੇ ਚੂਰੀ ਖਾਣ ਲਈ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਧੇ ਕੈ ਰਾਹਿ ਦਸਿਐ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਇ॥
ਹੋਇ ਸੁਜਾਖਾ ਨਾਨਕਾ ਸੋ ਕਿਉ ਉਝੜਿ ਪਾਇ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੨, ਅੰਗ ੯੫੪]

ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਮੌਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੂਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਰੇਤ ਕਾਫੀ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਚੂਰੀ ਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੇ ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਨਿਖੇਧ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, "ਤੇਰਾ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇ! ਚੂਰੀ ਖਵਾਉਣ ਦਾ ਇਹੁ ਫਲ ਦੇਣਾ ਸੀ? ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਹੀ ਧੱਕੇ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।" ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗਾ। ਫਿਰ ਚੂਰੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਬੋਲਿਆ, "ਭਰਾਵਾ! ਰੋ ਨਾ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ।" ਚੂਰੀ ਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਚੂਰੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿਗਿਆ ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ "ਨਹੀਂ ਭਾਈ! ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਤਰਾਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਾਂ।" ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਿਆ, "ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੁਜਾਖਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ! ਜੇ ਤੂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਸੀ ਤਾ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜਨੀ!" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ "ਬਾਂਹ ਮੈ ਕਾਹਨੂੰ ਫੜਨੀ ਸੀ! ਬਾਂਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੇ ਫੜੀ ਸੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਸੁਜਾਖੇ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਾ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਚੂਰੀ ਦੇਣੀ ਸੀ? ਮੈ ਤਾਂ ਚੂਰੀ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲਾਂਗੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਮਗਿੱਦੜਾਂ ਦੇ ਪਰਾਹੁਣਿਆਂ ਵਾਂਗ।

ਚਮਗਿਦੜਾਂ ਦੇ ਆਏ ਪਰਾਹੁਣੇ ਜਿਥੇ ਹਮ ਲਟਕੇ ਉਥੇ ਤੁਮ ਲਟਕੋ॥ [ਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ]

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਇਕ ਜੰਗਲ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ।

ਉਦਿਆਨ ਬਸਨੰ ਸੰਸਾਰੰ... ॥ [ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੧੩੫੯]

ਇਸ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਅੰਨ੍ਹੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ ਤੇ ਅਧੂਰਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਅਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਿੱਖ ਭੀ ਅਗਿਆਨਤਾਈ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅੰਧਤਾਈ ਵਾਲੇ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਿਤ ਝੂਠ ਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਕੱਚੇ ਅਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ।

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਯਥਾ— **੧. ਗੁਰੂ ਜਿਨਾ ਕਾ ਅੰਧੁਲਾ ਸਿਖ ਭੀ ਅੰਧੇ ਕਰਮ ਕਰੇਨਿ ॥**
ਓਇ ਭਾਣੈ ਚਲਨਿ ਆਪਣੈ ਨਿਤ ਝੂਠੋ ਝੂਠੁ ਬੋਲੇਨਿ ॥
[ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੩ ਅੰਗ ੯੫੧]

ਅਗਿਆਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਟਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਗੁਰੂ ਜਿਨਾ ਕਾ ਅੰਧੁਲਾ ਚੇਲੇ ਨਾਹੀ ਠਾਉ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੫੮]

ਚੂਰੀ ਰੂਪ ਪਦਾਰਥ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧ ਰੂਪ ਬਾਂਹ, ਮਨ ਰੂਪ ਹੱਥ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਰੂਪ ਹੱਥ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਰਕਾਂ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਚੇਲਿਆਂ ਸਮੇਤ ਹੀ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨੀ-ਅੰਧੇ-ਕੱਚੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਨ ਕਿਰਪਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਜਦੋਂ :—

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ ॥

ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ=ਕੀਤੀ ਤਾਂ

ਪ੍ਭਿ ਪੂਰੀ ਲੋਚ ਹਮਾਰੀ ॥

ਪ੍ਭਿ=ਮਾਲਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਹਮਾਰੀ=ਸਾਡੀ ਲੋਚ=ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਦੋਂ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ, ਕਦੋਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਏ ! ਅਥਵਾ ਜਗਯਾਸੂ ਮੁਖਿ ਦੁਆਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਜੋ ਲੋਚ=ਇੱਛਾ ਸੀ, ਸੋ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਏ ॥

ਨਾਮ ਜਲ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਰੂਪ ਘਰ ਵਿਚ ਆਏ ਵਾ ਪਰਤੱਖ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ ਤੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ।

ਅਨਦ ਮੰਗਲ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥੧॥

ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਮੰਗਲ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਿਖਿਆਤਤਾ ਰੂਪ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾਏ=ਪ੍ਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸੰਤਹੁ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਰੀਐ ॥

ਬਾਬਾ ਬੁੱਢੇ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ "ਹੇ ਸੰਤਹੁ ! ਜੋ ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ ਨਿਸਪ੍ਪੰਚ ਤੋਂ ਤਰੀਐ=ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, "ਪ੍ਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨੇ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਕੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਿਮਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ?"

ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ
ਅਨਦਿਨੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ ਕਰੀਐ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰਿ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਊਠਤ=ਉਠਦਿਆਂ ਬੈਠਤ=ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਧਿਆਈਐ=ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੀਏ।

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਹਰਿ=ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹਰਿ=ਜੋ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਊਠਤ=ਉਠਦਿਆਂ ਵੀ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੀਏ ਭਾਵ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵੀ ਭੁੱਲੀਏ ਨਾ ਤੇ ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ-ਦਿਨ ਸੁਕ੍ਰਿਤੁ= ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਿਰਤ=ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰੀਏ।

ਯਥਾ— **੧. ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈਐ।** [ਮਾਂਝ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦੯]

੨. ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਨਾਮ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੈ ਸਦ ਕਾਮ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੮੬]

ਸੰਤ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ ਕੋ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥

ਸੰਤ=ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮਾ, ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਭਗਤੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਮਾਰਗ=ਰਾਹ, ਇਹੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਉੜੀ ਹੈ।

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ॥ [ਗਉੜੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੨੬੬]

ਪਉੜੀ=ਜੋ ਨੀਵੇਂ ਖੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਉਤੇ ਲਿਜਾਉਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰੇ ਤੇ ਉਚੇ ਖੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਪਉੜੀ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆਨ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਨੀਵੇਂ ਤਲ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਰੂਪ ਉਚੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਧਰਮ ਦੀ ਪਉੜੀ ਹੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਰੂਪ ਉਚੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਰੂਪ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵੀ ਇਹੀ ਪਉੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਪਤ ਭੂਮਿਕਾ ਰੂਪੀ ਸੱਤ ਡੰਡੇ ਹਨ, ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪਾਘਾਂ ਹਨ, ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਿੱਲ ਠੋਕੇ ਹਨ ਐਸੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪਉੜੀ ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੱਡਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸੇ ਹਰਿ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥੨॥

ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਚਿਤੁ=ਚਿਤਵਨੀ ਨੂੰ ਲਾਏ=ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕਿਲ=ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਬਿਖ=ਵਿਹੁ ਵਰਗੇ ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਨਾਸੇ=ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਵਾ ਨੱਸ ਜਾਂਦੇ ਭਾਵ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ਜਿਨਿ ਪੂਰੀ ਕਲ ਰਾਖੀ ॥

ਉਸ ਪ੍ਰਭ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਦਾ=ਨਿਤ ਹੀ ਉਸਤਤਿ=ਮਹਿਮਾ ਕਰਨੀ ਕਰਹੁ ਜਿਸਨੇ ਅਪਨੀ ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ ਸੰਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਵਾ: ਜਿਸਨੇ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੈਜ ਰਾਖੀ=ਰੱਖਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਭਏ ਪਵਿਤ੍ਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਚੁ ਸਾਖੀ ॥੩॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸਾਖੀ=ਸਿਖਿਆ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਉਹ ਸੂਖਮ ਅਸਥੂਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਬਿਘਨ ਬਿਨਾਸਨ ਸਭਿ ਦੁਖ ਨਾਸਨ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਿਘਨ=ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੇ ਬਿਨਾਸਨ=ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੇ ਸਭਿ=ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਸਨ=ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ=ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਖੋਏ ਪਾਪ ਭਏ ਸਭਿ ਪਾਵਨ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖਿ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥੪॥੩॥੫੩॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ "ਸਮੂਹ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਖੋਏ=ਨਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ ਵਾ: ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰੇ ਵਾ: ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਘਰ ਵਾ: ਸਰੀਰ ਘਰ ਵਾ: ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਘਰ ਜੋ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੫੯ [ਆਦਿ ਅੰਗ ੬੨੩]

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ॥ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਪਾਇਆ ॥ ਜਹ ਜਾਈਐ ਤਹਾ ਸੁਹੇਲੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਲੇ ॥੧॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਸਦਾ ਸੁਭਾਈ ॥ ਮਨ ਚਿੰਦੇ ਸਗਲੇ ਫਲ ਪਾਵਹੁ ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨਾਰਾਇਣ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ ॥ ਹਮ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਰੇਨਾਰਾ ॥ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਨੇ ॥੨॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥ ਸਦ ਜੀਅ ਸੰਗਿ ਰਖਵਾਲਾ ॥ ਹਰਿ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜੋਨੀ ਪਾਈਐ ॥੩॥ ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਹਰਿ ਰਸੁ ਤਿਨ ਹੀ ਜਾਤਾ ॥ ਜਮਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਇਆ ॥ ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਸਰਣੀ ਪਾਇਆ ॥੪॥੯॥੫੯॥

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਇਹ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਤੱਤੀਆਂ ਤੱਵੀਆਂ ’ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਅਡੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੋਰਠ ਰਾਗਣੀ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਅਰਥ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੇ, ਇਸ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜਗਿਆਸੂ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਸਦਾ ਸੁਭਾਈ ॥
ਮਨ ਚਿੰਦੇ ਸਗਲੇ ਫਲ ਪਾਵਹੁ ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੋ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਦਾ=ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸੁਭਾਈ=ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵਹੁ=ਗਾਉਣਾ ਕਰੋ ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜਸ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਉਸਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਨ ਚਿੰਦੇ=ਮਨ ਇੱਛਤ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਲ ਪਾਵਉ=ਪਾ ਲਵੋਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਅ ਦੇ ਸੰਗਿ=ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ॥

ਜਗਿਆਸੂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਇਆ=ਲਾ ਲਿਆ ਤਾਂ

ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਪਾਇਆ ॥

ਜੋ ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਹਾਈ=ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੰਗਿ=ਸਤਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਆਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ:

ਯਥਾ— **ਗੁਰਿ ਚਰਨ ਲਾਇ ਨਿਸਤਾਰੇ ॥** [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੨੩]

ਅਤੇ ਚਰਨ-ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਬਾਰੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਰਕ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਚ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਚਰਨ-ਕਵਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਦਿ ਅੰਤ ਸਮਾਇਆ ਰਹਾਂਗਾ।

ਕਬੀਰ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਤੇ ਮੈ ਰਹਿਓ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮੌਜ ਮਹਿ ਰਹਉ ਅੰਤਿ ਅਰੁ ਆਦਿ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੦]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਦਾ ਕੋਈ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਫਿਰ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਦਾ ਕਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੰਮਲ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਰਨ-ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਨੂੰ ਮਾਣ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ ॥
ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥ [ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੦]

ਸਾਖੀ ਤੁਲਸਾਂ ਦਾਸੀ ਦੀ

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਅਰਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਪਲੰਘ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਰਾਜਿਆਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘਿਆ ਤੇ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਬੜਾ ਚਾਅ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਨਾਨਕ ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਭੋਜਨ ਪਕਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਇਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਭੋਜਨ ਛਕਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਚਾਅ-ਲਾਡ ਪੂਰਾ ਕਰਾਂਗੀ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਹੱਥੀਂ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਘਰ ਦੀ ਦਾਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਤੁਲਸਾਂ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਨੇ ਤਿਸ ਤੁਲਸਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੇਜਿਆ, "ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਕਿ ਤਾਜਾ ਭੋਜਨ, ਜੋ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਛਕਾ ਸਕਾਂ।" ਤੁਲਸਾਂ ਉਸ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੀ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਚਾਦਰ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਕੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਇਕ ਸੱਜਾ ਚਰਨ ਚਾਦਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ। ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਜੇ ਆਪ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਉਠਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਜਗਾ ਦਈਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਜੋ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਇਸੇ ਰੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤੁਲਸਾਂ ਦਾਸੀ ਨੇ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਚਰਨ ਪਕੜਿਆ ਤਾਂ ਚਰਨ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਚੁੰਬਕ ਵਰਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਤੁਲਸਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਿਸਮਾਦ ਤਾਈ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਇਸਦੇ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ। ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਚਰਨ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਮੁਖ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਨਿਮਗਨ ਹੋ ਗਈ। ਜੋ ਮਿਠਾਸ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਮਿੱਠੇ ਪਦਾਰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਿਠਾਸ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ॥ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਦੇਵੈ ਪਰਮੇਸਰੁ ਕੋਟਿ ਫਲਾ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਡੀਠੇ ॥**
[ਟੋਡੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੭੧੭]

ਇਸ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੇ ਤੁਲਸਾਂ ਦੇ ਕਪਾਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਮਨਸੁਖ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ, ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਲਾ ਕੇ ਪਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਰ ਲੱਗਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਨੇ ਤੁਲਸਾਂ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਲਸਾਂ! ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ!" ਤੁਲਸਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਜਗਾਏ ਵਾਪਸ ਆਈ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ ? ਤੈਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਘੱਲਿਆ ਸੀ!" ਦਾਸੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮਾਤਾ ਜੀ! ਉਹ ਇਥੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਗਾ ਲਿਆਉਂਦੀ!" ਮਾਤਾ ਇਕ ਦਮ ਘਬਰਾਈ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ ਕਿੱਥੇ ਚਲੇ ਗਏ ?" ਦਾਸੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ "ਸੰਗਲਾ ਦੀਪ ਇਕ ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੜੇ ਹਨ!" ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਤਨੀ ਜਲਦੀ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਕਿਵੇਂ ਚਲਾ ਗਿਆ ? ਦੂਜਾ, ਜੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗਲਾ ਦੀਪ ਨੂੰ ਜਾ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ? ਰੋਟੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਖੁਦ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪੁੱਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੇ। ਗੁੱਸਾ ਤਾਂ ਦਾਸੀ 'ਤੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਆਇਆ ਪਰ ਦਾਸੀ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ 'ਤੇ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਐਸਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਕੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਬੈਠ ਕੇ ਭੋਜਨ ਛਕਣ ਲੱਗੇ। ਇਕ ਫੁਲਕਾ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਤਵੇ 'ਤੇ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਸੂ ਡਿੱਗਦੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਦੁੱਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋਂ।" ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪੁੱਤਰ ! ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮਖੌਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਨੌਕਰ ਵੀ ਤੇਰੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਖੌਲ ਉਡਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੁਲਸਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਰਹੇ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਵੜਿਆ ਹੈ।" ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਮਾਤਾ ! ਇਸ ਕਮਲੀ ਦੇ ਕਹੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਬੈਠੇ ਹੋ ?" ਇਤਨਾ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਤੁਲਸਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਮਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਸੁਰਤ ਅਜਿਹੀ ਉਚੀ ਉਠੀ ਕਿ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਾਣਦੀ ਰਹੀ। ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਤੁਲਸਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੀ ? ਉਸ ਦਾ ਇਤਨਾ ਹੀ ਗੁਨਾਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਵੀਰ ਜੀ ! ਇਹ ਦੱਸੋਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ?" ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭੈਣ ਜੀ ! ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਪਰ ਰੱਬੀ ਭੇਦ ਬਾਹਰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦੇ।

ਯਥਾ— **ਹੋਨਿ ਨਜੀਕਿ ਖੁਦਾਇ ਦੈ ਭੇਤੁ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇਨਿ ॥** [ਸਲੋਕ ਫਰੀਦ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੮੪]

ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਤੁਲਸਾਂ ਲਈ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਭੈਣ ! ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰੀ ਕਮਲਿਆਂ ਵਰਗਾ ਕਮਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸੁਰਤ ਉਚੇਰੀ ਕਰਕੇ ਚਉਥੇ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।" ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਚਰਨੀਂ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਦੁੱਖ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਿਆਪਦਾ, ਜੈਸੇ :—

ਸਾਖੀ ਦੇਵੀਦਾਸ ਦੀ

ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਇਕ ਵਜੀਰ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੀ ਜੋ ਤਨੋ-ਮਨੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼-ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕੋਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਤਤ ਸੁਣ ਕੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੱਖੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤੁਰੰਤ ਜਲਾਦਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਸਲਾਈਆਂ ਲਾਲ ਕਰਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਰੇੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਦੇਵੀਦਾਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਲਾਈਆਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸਹਾਰੀਆਂ ਤੇ ਦੇਵੀਦਾਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਫ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੜਦੇ ਮਾਸ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧ ਆਈ। ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਵਗਦਾ ਵੇਖਿਆ। ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਮਾਤਾ ਜੀ ! ਇਕ ਸਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਲਾਈਆਂ ਫੇਰੀਆਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਿਰਦ ਦੀ ਲਾਜ ਪਾਲਦੇ ਹੋਏ ਸਲਾਈਆਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸਹਿ ਕੇ ਉਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬਚਾਈਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।" ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਦੇਵੀਦਾਸ

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, "ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹਨ?" ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਦੇਵੀ ਦਾਸ! ਤੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹੈਂ? ਜੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਖਮ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਦੀਆਂ? ਮੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਲਾਈਆਂ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸਹਾਰੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤੇਰੀ ਅਤੇ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।" ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਹਰ ਥਾਂ 'ਤੇ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਹ ਜਾਈਐ ਤਹਾ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਸੁਹੇਲੇ=ਸੁਖੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਹੈ।

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਲੇ ॥੧॥

ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਮੇਲ ਲਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਤਾ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥** [ਮਾਰੂ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੧੦੫੪]

ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਸਦਾ ਸੁਭਾਈ ॥

ਜੋ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ=ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੋਭਨੀਕ ਹੈ ਉਸਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਗਾਵਹੁ।

ਮਨ ਚਿੰਦੇ ਸਗਲੇ ਫਲ ਪਾਵਹੁ ਜੀਅ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਾਂ ਮਨ ਚਿੰਦੇ=ਮਨ ਇੱਛਤ ਸਾਰੇ ਫਲ ਪਾ ਲਵੋਗੇ ਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਅ ਦੇ ਸੰਗਿ=ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਨਾਰਾਇਣ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰਾ ॥

ਨਾ+ਰਾਇਣ=ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੋ ਜੋ ਨਾਰਾਇਣ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰਾ=ਆਸਰਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਤੂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੈ ॥** [ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੮੨੦]

ਹਮ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਰੇਨਾਰਾ ॥

ਹਮ=ਅਸੀਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਰੇਨਾਰਾ=ਧੂੜ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਥਵਾ : ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਾਰਾਇਣ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਰੇਨੁ ਪਿਆਰੇ ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸਰਣਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੧੪]

ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ॥

ਜਿਸਨੇ ਪਤਿਤ=ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁਨੀਤ=ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— **੧. ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਿ ਲੇਹੁ ਹਾਂ ॥** [ਆਸਾਵਰੀ : ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੪੧੦]

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

੨. ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਣੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਮੋਹਿ ਤਿਸ ਕਾ ਭਰਵਾਸਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੬੨੦]

੩. ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਭੈ ਹਰਨ ਹਰਿ ਅਨਾਥ ਕੇ ਨਾਥ ॥ [ਸਲੋਕ ਮਃ ੯ ਅੰਗ ੧੪੨੬]

੪. ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਲਗਿ ਗੁਰ ਕੇ ਪੈਰੇ ਜੀਉ ॥ [ਗਉੜੀ ਮਾਝ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੨੧੬]

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਹਰਿ ਜਸੁ ਦੀਨੇ ॥੨॥

ਉਸ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ॥

ਜਿਸ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਾਰ-ਉਰਾਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰਤਿ=ਤਾਈਂ ਪਾਲਾ=ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਦ ਜੀਅ ਸੰਗਿ ਰਖਵਾਲਾ ॥

ਉਹ ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰਖ=ਰਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗਿ=ਜੀਵ ਦਾ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਈਐ ॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਗਾਉਣਾ ਕਰ।

ਬਹੁੜਿ ਨ ਜੋਨੀ ਪਾਈਐ ॥੩॥

ਬਹੁੜਿ=ਮੁੜ ਕੇ ਫਿਰ ਤੂੰ ਜੂਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਵੇਂਗਾ ਵਾ : ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਂਗਾ।

ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਪੁਰਖੁ ਬਿਧਾਤਾ ॥

ਬਿਧਾਤਾ=ਫਲਬਰ ਦਾਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਿਸਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਰਸੁ ਤਿਨ ਹੀ ਜਾਤਾ ॥

ਉਸਨੇ ਹੀ ਹਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸੁ=ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਜਾਤਾ=ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਅਥਵਾ : ਉਸਨੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਗਤੀ ਰਸ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ।

ਜਮਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਇਆ ॥
ਸੁਖੁ ਨਾਨਕ ਸਰਣੀ ਪਾਇਆ ॥੪॥੯॥੫੯॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਜਨ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਣ ਦਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਜਿਸਨੇ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਕੰਕਰੁ=ਦਾਸ-ਦੂਤ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ=ਆਉਂਦੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ॥

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com